

ЕКОФЕМІНІЗМ: ОСВОЄННЯ НОВИХ ПРОСТОРІВ ФІЛОСОФУВАННЯ

РЕЦЕНЗІЙНА КНИГУ:

К.І.КАРПЕНКО. Природа і жінка: Перспективи екофемінізму в Україні. — Харків, «Крук», 2005. — 320 с.

Необхідність дослідження проблем: «природа-жінка», «жіноче та чоловіче начала в культурі та екології», «гендерний вимір екологічної комунікації», «екофеміністичний дискурс» та інших зумовлена, з одного боку, потребами самого філософського дискурсу, специфіка якого полягає в тому, що змінюється внутрішній зміст цих понять, або вони вперше набирають змісту, бо раніше не були настільки актуальними, як сьогодні, а, з іншого — вона віддзеркалює реальну тканину соціокультурного життя людини в світі, якому загрожує небуття. І все це вимагає невідкладного й різнобічного усвідомлення. Саме тому вивчення сутності цих проблем у монографії «Природа і жінка: Перспективи екофемінізму в Україні» є актуальним. Авторська точка зору вирає у світлі того, що це загальнолюдське питання екстраполюється у простір контекстуальної взаємозумовленості національної та екологічної ідентичностей в Україні.

Новизна теоретичних висновків та підходів до розгляду теми полягає перш за все в застосуванні до вічної проблеми взаємозв'язку людини та природи екофеміністичної методології. Немає сумніву, що протиріччя жіночого та чоловічого начал пульсує у всіх станах людини, у будь-якому її відношенні й дії. Усі інші трагічні протиріччя людського буття виявляються тільки через це протиріччя. Наразі воно відрізняється особливою напругою, бо демонструє необхідність зламу всієї системи стереотипів, що забезпечували певну стабільність, або повернення до неї у разі більше або менше тривалих соціальних загострень. Сьогодні постає питання про перебудову самих підвалин як матеріального, так і духовного ставлення до світу, що символічно структуроване саме через відношення жіночого та чоловічого начал в культурі. Складуються обставини, що не можуть бути однозначно запрограмованими.

Демонструючи глибoku філософсько-культурологічну підготовку, авторка вдало екстраполює новітні надбання філософських теорій та методів у площину досліджуваної проблеми. Новизна роботи полягає в визначенні тендерного виміру екологічної комунікації, в застосуванні методів системного аналізу екологічної та тендерної ідентифікацій. Новизною, оригінальністю та переконливістю доказів відрізняється теза про те, що

принцип доповнюваності не дає простору для реалізації жіночого начала, а тому йому на зміну має прийти принцип симетрії відносин між чоловічим та жіночим началами в культурі та соціумі. Важливим є зауваження авторки, що це перш за все функціональна, а не структурна симетрія, тобто це є симетрія за принципом констеляції.

Привертає до себе увагу положення монографії про значення екофеміністської критики україністики. Авторка підкреслює необхідність взаємозбагачення символічних структур життєвого світу і сучасної раціональності, яка веде до узагальнення (генералізації) цінностей і має амбівалентні наслідки. У цьому контексті цілком виправданим є звернення до двох типів мудрості: народної та наукової, до яких у українців склалося специфічне ставлення, зумовлене геополітичними, культурними та історичними обставинами.

Авторка однією з перших в Україні теоретично обґрунтовує зміст поняття «екологічна ідентичність», в якому звертається увага на ідентифікацію з екологічними негараздами. Цікаво, що вона використовує традиційні філософські сюжети, але не з метою їх «єн плюс першого» повтору, а для їх ре-актуалізації. Нове сучасне й майбутнє волають нового минулого. До беззаперечних переваг монографії слід віднести емоційно забарвлену подачу матеріалу щодо української ментальності в світлі екофеміністичних ідей. Вдалі приклади з художньої

літератури стають аргументами, які додають філософським аргументам авторки додаткову переконливість.

Можна погодитися з гіпотезою, що запропонована у монографії, згідно з якою не виключена можливість у зміні співвідношення чоловічого та жіночого начал побачити ознаки того, що невідомий нам дотепер фактор їхнього співвідношення буде діяти благотворно. У контексті системної теорії ситуацію, що виникла, можна позначити як біфуркацію можливостей, як ланцюжок якісних і непередбачених змін ролі жіночого й чоловічого начал в екологічній комунікації. І тут, дійсно, нічого не можна пророчити, крім одного: жоден серйозний поворот у людських відносинах не відбувається в тій формі, у якій уявляли його собі попередні покоління. Не виключено, що ряд тенденцій, які складаються при цьому, усупереч деструктивним силам, не перестануть розвиватися в напрямі відновлення й зміцнення зв'язків системи суспільства й природного середовища. Це буде самоорганізація, що запускає взаємно підсилюючі каталітичні цикли креативності чоловічого й жіночого начал, що визнає їхні розходження й взаємні домагання на значимість в здійсненні не лише екологічного дискурсу, а й екологічної діяльності. У різні контекстах на цю особливість сучасних соціальних процесів звертали увагу Макс Шелер, Е. Фромм, Е. Еріксон, Ф. Фукуяма, Р. Тарнас та інші філософи. В умовах екологічної кризи створюються умови, які підштовхують як чоловіків, так і жінок «мислити однаково, виходячи з різного» (Делез). Авторка вибудовує достатньо переконливу конструкцію доказів на користь такого висновку.

Обґрунтування зазначеної гіпотези склало основний зміст монографії. Слід відзначити ретельність, послідовну філософську аргументацію тверджень щодо даного припущення, його позитивну налаштованість, що є далекою від заяв про феміністичний сепаратизм. Позитивними й такими, що є концептуально виправданими, доречно визнати системний підхід до екологічної комунікації, звернення до основних концепцій комунікативної філософії, психоаналізу, постмодернізму та інших.

Цікавими й такими, що мають перспективи подальшого вивчення, є параграфи, присвячені екопсихічній травмі, трансперсональній концепції диференціації біосфери й ноосфери американського психолога К. Уїлберга, згідно з якою нове співвідношення чоловічого й жіночого начал зумовлено переходом до ноосфери.

Таким чином, у монографії «Природа і жінка: Перспективи екофемінізму в Україні» здійснено переконливий крок у формуванні конструктивного філософського аналізу екофеміністичних ідей, що дозволяють відстежити позитивні можливості української ментальності у формуванні екологічної ідентичності, що є адекватною сучасності.